

SHINJU-AN

- et zen-tempel
i Kyoto

Sydfacaden af Shinju-ans bojo-fløj, hvori der hver morgen reciteres sutraer. Bygningen stammer fra templets grundlæggelse i 1491, men blev udvidet mod øst i 1601

PROLOG - ET LILLE STYKKE AFTALEKULTUR

Det var i mellemtiden blevet første juni, og her sad jeg, ventende på Shinju-ans østterrace med en af Kyotos ubeskriveligt smukke stenhaver foran mig og vidste ikke, om jeg var købt eller solgt. Få dage forinden havde jeg igen kontaktet templet Shinju-an - som aftalt, da jeg i efteråret havde fået tilsagn om at kunne besøge templet igennem juni måned. Det ville dog være for indviklet at bo i templet, havde Shinju-ans 75 år gamle abbed, Yamada Sobin sagt. De havde så mange regler på stedet. Men når tiden nærmede sig, kunne vi aftale de nærmere præmisser. Jeg boede lige i nabolaget, så det ville ikke være noget problem for mig at komme og gå. Dette skiftevis at være indenfor og udenfor, skiftevis at være deltager og iagttager, ville også have sine fordele. Under alle omstændigheder var jeg lykkelig for tilsagnet. Shinju-an var kendt som et hermetisk lukket zen-tempel, der midt i det moderne Japan stadig holdt en stærk tradition i hævd. Jeg ville gerne lave et case-studie om zen-templets eksistentielle arbejdsrum - om den intime forbindelse mellem zen-buddhismens filosofi, dens arbejdsattitude og dens æstetiske udtryk. Dette kunne muligvis også have ladet sig gøre andre steder. Men Shinju-an syntes at være en oplagt mulighed for at møde en levende zen-impuls, og templets tidlige historie var tæt sammenhævet med den japanske kulturhistorie, så der forelå forud et stort, perspektiverende materiale.¹ Shinju-an sammenfattede på mange måder essensen af Muromachi-periodens (1336-1568) kultur og æstetik. Fra tiden og menneskene omkring templets tilblivelse er der forbindelseslinjer til det 16. århundredes kulturelle nybrud inden for både no-teater, digtning, malerkunst, havekunst og te-ceremoni. Så zen-æstetikken - den gren af det kunstneriske udtryk inden for den mangfoldige japanske kulturtradition, som jeg gennem mange år havde været dybt optaget af - havde så at sige det tidlige Shinju-an som kimstavelse.

Chancerne for at gennemføre case-studiet havde umiddelbart set små ud i efteråret. Et sted som Shinju-an kunne jeg ikke blot henvende mig direkte til. Det ville kræve en

passende introduktion, men i mit netværk i Kyoto var der ikke umiddelbart nogen, der havde de rette forbindelser til Shinju-an. Selv med gode anbefalinger medbragt hjemmefra var der meget snævre grænser for, hvor langt jeg ville kunne komme ad den vej. Det vidste jeg alt om fra et halvt års arbejde med at skaffe besøgs- og fotograferingstilladelser til en udstilling om japansk arkitektur fem år tidligere. Dengang havde bl.a. Shinju-an været urokkelig i sin afvisning. I Japan i almindelighed og i Kyoto i særdeleshed kan man ikke noget af sig selv og foretager sig af princip ikke noget på egen hånd. Kun på baggrund af en tilbørlig introduktion kan man efterfølgende selv tage initiativet, og de mennesker, der har forestået introduktionen, vil al tid fremover være ansvarlige for det videre forløb.

Jeg formulerede dog et brev til templets abbed, hvor jeg fremlagde mit ærinde og viste det til gode venner, der for 10 år siden havde været mine naboer i Kyoto og tidligere på året havde boet hos mig i København. De kendte heller ingen i Shinju-an, men så ud til at have fattet en plan. Brev og anbefalinger var som udgangspunkt i orden. De blev oversat, og et større diplomatisk arbejde indledtes. Mine forhenværende naboer driver en butik, hvor de på et tidspunkt havde arrangeret en udstilling med en i Frankrig boende japansk smykkekunstner og havde formidlet kontakten mellem ham og en kunde. Vedkommende kendte mellemste søn til Sen Soshitsu, der er femtende generations te-mester i Japans nok mest berømte te-skole, Ura Senke. Shinju-an stod centralt i te-ceremoniens tidligste historie hvorfor der fandtes stærke og traditionsrige forbindelser mellem Ura Senke og Shinju-an. Sen Soshitus mellemste søn var dog meget travl. Mange særlige arrangementer kaldte i anledning af Kyotos 1200-års fødselsdag. Så længe Sen Soshitus mellemste søns sekretær blot ringede til Shinju-an, skete der ingenting. Senere, da kunden selv søgte at ringe direkte til Shinju-an, skete der heller ingenting. Hun blev resolut afvist - det kunne overhovedet ikke komme på tale. Først da Sen Soshitus mellemste søn selv

ringede til Yamada Sobin, var svaret prompte ja. Templet havde tilsyneladende fået et tilbud, det ikke kunne afslå. Det havde da taget syv uger og mange menneskers indsats overhovedet at komme så vidt, at vi på retmæssig vis kunne aflevere brevet med mit ønske om i en periode at kunne komme i Shinju-an - det vil sige at kunne overrække det personligt til Yamada Sobin, Shinju-ans abbed.

De tre kvinder, der få dage senere fulgte med mig i Shinju-an for at aflevere brevet, havde aldrig været der før, og selvom det var en chance for at komme et sted, de ellers aldrig ville komme, var de tydeligt nervøse derved. Der blev ikke spist meget frokost forud, og stemningen var noget beklemmt på vejen derhen. Den mellemste præst ved Shinju-an havde været særdeles afvisende ved de forudgående opringninger, og havde højlydt undret sig, da Yamada-san² nu ville tage imod - det gjorde han sjældent mere, sagde han. Jeg var også lidt nervøs ved situationen. Jeg vidste af hjertet, at det var vigtigt at få denne aftale igennem, ellers ville jeg aldrig have kunnet forsvare at lægge beslag på så mange menneskers indsats blot for at aflevere et brev. Men hvordan skulle jeg få forklaret abbeden, hvad det var, jeg præcist ville? Jeg havde min båndoptager med, i det tilfælde at han sagde: top, spørg løs. Hvad vil du vide? Du har 5 minutter. Jeg havde i ugerne forud klargjort, hvad jeg som forsker og som menneske håbede og ønskede at få ud af situationen, men vidste også, at jeg måtte være i stand til at møde og tage ind - uden forudgående forventninger, uden skabeloner, uden fordomme.

Vi nåede Shinju-an og blev vist ind i modtagelsesrummet og blev anvist hver sin siddehynde. Yamada Sobin kom ind, der blev hilst, præsenteret og introduceret, og brevet blev overrakt - på mine vegne, ikke af mig. Jeg overrakte en æske med små, udsøgte kager - en for situationen passende gave. Den af de tre kvinder, som havde oversat mit brev, forklarede mit ærinde, og det må hun have gjort godt, for Yamada-san sagde uden betænkningstid *ja* og var lutter smil og venlighed. Han begyndte at underholde, og mit an-

spændte følge grinede, først lidt anstrengt, men de tøede efterhånden helt op ved hans lune. Indimellem den muntrø løsslupethed kom så enkelte yderligere signaler, som at alt, hvad der havde med fotografering at gøre kunne jeg lige så godt opgive. Det var forbudt, udelukket. Og TV, aldrig! En del af dette at opretholde Shinju-ans integritet midt i det moderne Japan var uvidenhed om, hvad der foregik bag murene. Hver gang, der havde været blot det mindste indslag i medierne om Shinju-an, havde de i måneder efter været kimet ned af mennesker, der ville besøge stedet.

Bagefter fik vi en rundvisning i templet, der med sin stilfærdige æstetik er blandt de smukkeste steder, jeg har oplevet. Det var sidst i november, jeg havde for en sikkerheds skyld taget dobbelte strømper på for at holde varmen (man tager skoene af, inden man træder op i et traditionelt japansk hus). Soshō-san, den mellemste præst, viste rundt i bare tæer. Ni moshaver var her, den ene smukkere end den anden, og bygninger med en vidunderlig afklaret stilfærdig æstetik. Igen og igen var jeg grebet af lysten til at standse op og dvæle ved stedets ro og gudbenådede skønhed. Men foruroligende hurtigt blev vi ført fra rum til rum, fra have til have. Japanske rundvisninger er effektive. Det tager præcis den tid at opleve et rum, som det tager guiden at fortælle de fornødne facts. Shinju-an er efter sigende det eneste tempel, hvor originale, bemalede *fusuma*, skydedøre, i Muromachi-periodens abstrakte sort-hvide tuschtradition har overlevet både ildebrande, borgerkrige og museumsudplyndringerne i årene efter Meiji-restaureringen i 1868.³ Shinju-an fremstår således stadig idag som et gennemført kunstværk, hvori hver eneste detalje nøje afspejler zen-buddhismens livsform og arbejdsmåde.

Tilbage på østterrassen. Jeg havde få dage inden ringet til Soshō-san, der var den af Shinju-ans tre faste beboere, som talte bedst engelsk. Han havde sat mig stævne i templet klokken 10, og jeg var først blevet vist ind i modtagelsesrummet. Siden, da han ikke dukkede op, blev jeg vist ud på østterrassen. Soshō-san er hver dag fra 9 til 12 og fra 13 til 16 på arbejde i nabotemplet Daitoku-ji Hojo, viste det sig senere, så jeg fik rig lejlighed til at stifte nærmere bekendtskab med Murata Shukos have fra slutningen af 1400-tallet. Den er lidt undselig af ydre, uden prangende sten, og kan

ikke umiddelbart hamle op med senere tiders opvisninger. Den er på sit sted noget klemt af en senere udvidelse af den bygning, fra hvis terrasse man ser på den. Og *shakkei*-elementet, det lånte landskab, der tidligere tilførte haven udsigtens uendelighed, er brutalt elimineret. Moderne byggeri punkterer idag den udsigt til Higashi-yama, De østlige Bjerge, og Hiei-san, Kyotos skytsbjerg i nordøst, som haven tidligere indrammede, så træerne mod øst har fået lov at vokse sig helt tætte.⁴

Shukos lille have er ikke desto mindre en perle, som langsomt og stilfærdigt folder sig ud. Den har tre små sten-grupper sammensat af henholdsvis tre, fem og syv sten. Det ulige antal har traditionelt været betragtet som mere harmonisk. Gruppen med tre sten er til venstre og minder umiddelbart om to hvaler, der bolttrer sig i det store ocean, eller det kunne være hovedet af en kæmpeskildpadde, der passer på sin unge. Hvis haven har nogen allegorisk symbolik overhovedet - hvilket langt fra er sikkert - er den sidste association nok den rigtigere, da skildpadden i de ældste haver var forbundet med Sumeru-bjerget, det taoistisk-buddhistiske Paradis, som var stedet for et evigt lykkeligt liv. Midtergruppen har fem sten med en mere forrevet fremtræden - her er forankringen i malertraditionens kompositionsprincipper mere udtalt. Alle stenene, hvor undselige og lidet prangende de måtte være - nogle af dem ligger helt nede i overfladen og er mindre end et A4-ark - virker sammen i dette stykke storladne stilhed. Følelsen af landskabsbillede er udtalt her. Stenene er arrangeret som et Sung-kinesisk tuschlandskab, så de modellerer lag på lag af nærmere og fjernere skiver.

Mens jeg ventede på østterrassen, viste to damer, der hjælper til i dagtierne, indimellem lidt rundt, når de havde tid. De åbnede skydedøre til nye rum og viste mig et nyt haverum fra en ny terrasse. De følte det tydeligvis lidt underligt at måtte lade mig sidde alene midt i det hele og var tilsyneladende lidt pinligt berørte over situationen. De skulle bare vide, at selvfølgelig ville jeg gerne tale med Soshō-san nu. Selvfølgelig var det tåbeligt, at en aftale ikke blot var en aftale, men det passede mig særdeles udmærket at have rigtig god tid til blot at indånde disse uendeligt smukke haver og bygninger. De heldige, der med de rette

forbindelser formår at arrangere et besøg i Shinju-an, får, med al respekt for at muligheden deraf overhovedet foreligger, almindeligvis kun en halv times rundvisning. Der når man ikke nogen fordybelse - ingen chance for virkelig at lytte til stedets stilhed.

Jeg blev kaldt ind i Yamada Sobins samtalerum omkring kvart over tolv. Yamada-san lod mig forstå, at Soshō-san ville være der om et øjeblik, men da der var gået lidt tid, uden at han var kommet, indledte Yamada-san alligevel samtalen. Jeg søgte med vores lille fælles sprogflade at sige, at her var jeg, og at jeg glædede mig til at kunne komme i Shinju-an i juni, som vi havde aftalt i efteråret. Det kunne overhovedet ikke lade sig gøre, han havde ventet mig i marts, påstod han. Soshō-san, der talte flydende engelsk, havde påbegyndt sit arbejde i nabotemplet i april, så det havde måske været mere hensigtsmæssigt at have mig rendende i marts, men det var noget andet. Jeg glemte alle regler om japansk harmoni og insisterede på, at vi havde aftalt *roku-gatsu*, sjette måned, juni næste år. Præcis dette havde han som noget af det eneste sagt både på japansk og direkte henvendt til mig på engelsk, så jeg var helt sikker i min sag. Men havde jeg forspildt min chance? Var det mit hovmod denne gang at ville komme alene, uden kvindepludren og rituelle omsvøb, for at komme direkte til sagen? Var jeg gået for vidt med denne fastholden af dissonans gennem min stilfærdige insisteren på ærlighed og ordholden? Ingen tvivl om at jeg var svær for Yamada-san at håndtere, da han sad dér med rystende hænder og fumlede med cigaretterne og prøvede at løbe fra vores aftale. Ikke på noget andet tidspunkt overhovedet så jeg ham ude af fatning. Yamada-san gentog, at det ikke kunne lade sig gøre. Vi ventede stadig på Soshō-san, der nu tilsyneladende skulle spise sin frokost først.

På det tidspunkt gik jeg bort et øjeblik for at komme tilbage med en gave, jeg havde medbragt, en stor bog om europæisk kalligrafi. Jeg vidste, han var en dygtig kalligraf selv og havde et håb om også at kunne dele nogle erfaringer med ham på det område. Han blev opslugt af bogen, vi havde pludselig en ansats til fælles bølgelængde, da Soshō-san trådte ind. Soshō-san spurgte, hvad jeg ville. Jeg forklarede ham kort mit ærinde, som jeg også havde gjort

Shinju-ans østhave med dens karakteristiske 3-5-7-komposition er anlagt af Murata Shuko (1422-1502) ved Shinju-ans grundlæggelse i 1491. Se også ill. pp. 242 og 386

Shinju-an

i telefonen og i brevet, og han oversatte for Yamada-san. Yamada-san spurgte tilbage om jeg var villig til at tage del i det daglige arbejde (det var jo præcis det, jeg ville), for så kunne jeg bo der en uge, hvornår jeg kunne begynde, om vi skulle starte nu? Jeg foreslog, at det ventede til i morgen, så jeg inden kunne nå at afvikle nogle aftaler og gøre mig rede til at træde ud af verden den kommende uge.⁵

Dette psykiske spil forud for Yamada-sans ja er typisk for Japan. Spørger man, får man nej. Men insisterer man - og demonstrerer et vedholdende: dette vil jeg, dette er af yderste vigtighed for mig - blødgør man positionerne, og pludselig giver det ellers rigide efter. En anden sag er, at tilbøjeligheden til at opgive en sådan insisteren er stor på grund af jegudtryksfornægtende opdragelsesmønstre. Det gør det meget svært for japaneren at fastholde et ønske, når der først én gang er markeret (eller måske blot fornemmet), at: nej, det er nok ikke nogen god idé - givetvis sværere end for en udlænding som mig. Det kræver næsten overmenneskelige kræfter af en japaner på den måde at fordrø af sin verden. Det er så uendelig meget lettere at give efter, acceptere sin rolle, sin plads, sin mulighed og vente på det tilbud om livet, der er ens lod.⁶

Tidligere var det almindeligt, at de, der søgte om ophold ved templerne, måtte sidde flere dage foran tempelporten i en tavst tryglende gestus, men blot blev afvist - det kunne der ikke under nogen omstændigheder blive tale om.⁷ Kun den, der var klippefast i sin overbevisning, havde udholdenheden til at blive siddende indtil porten åbnede sig. Ikkyu Sojun (1394-1481), den zen-mester, Shinju-an er opført til minde om, sad i sin tid adskillige dage udenfor Zenko-an, før han blev lukket ind.⁸ Derefter blev han der til gengæld og nåede efter syv år sit definitive gennembrud til *satori* - den endelige og fuldstændige oplysning, som for buddhisten er livsbanens endemål.⁹

Set på den baggrund mødte jeg ikke megen modstand. Og til behagelig forskel fra, hvis en sådan overtalelse eller opnåelse efter pres havde fundet sted i Danmark, så var alt efterfølgende i orden. En sådan tilbageholdelse af psykologisk modstand kunne danskere næppe have klaret en hel uge. Jeg var i Shinju-an, det var fuldstændig i orden, og jeg mødte aldrig senere en eneste markering af andet.

Shinju-ans østbave set mod nord, døråbningen i muren markerer indgangen til roji-baven, se plan p. 313 og ill. p. 316